

ANTIKVARISK SLUTREDOVISNING - PBL

Objekt	Namn	Trh 01, 02, 03 och 04 i Turbinhallen, hus 52 del av Centralkvarteret / Turbinfabriken
	Fastighet	Del av Sicklaön 145:1
	Kommun	Nacka
Byggherre	SSM	

Utlåtande

Detta utlåtande gäller endast för **trh 01, 02, 03 och 04 i Turbinhallen**.

De större gavelrummen "Lavalhallen" i norra delen och "SPA" i södra delen av byggnaden bedöms inte i detta utlåtande. Projektet (Trh 01, 02, 03, 04) bedöms uppfylla kraven enligt plan- och bygglagens 8 kap. §13 och §17.

Typ av kontroll och omfattning

Antikvarisk sakkunnigkontroll har utförts i samband med ändring från kontor till flerbostadshus. Den antikvariska sakkunnigkontrollen har haft formen av egenkontroll och ingår i byggherrens kontrollplan. Inför den stora ombyggnad av f.d. Turbinfabriken som genomfördes 2000 - 2005 togs två antikvariska förundersökningar fram, daterade 2000-09-09 respektive 2001-01-17. De två förundersökningarna hade gemensam inledande historik och gemensam övergripande kulturhistorisk värdering av turbinfabriken. Den första förundersökningen behandlade f.d. Montagehallen/Turbinhallen (hus 52) och f.d. Provrumsbyggnaden (hus 56). Den andra förundersökningen behandlade f.d. Maskinverkstaden (hus 51), f.d. Ritningskontoret (hus 51A) och Lagerbyggnaden (hus 51B). Under våren 2014 uppdaterades de två förundersökningarna och slogs samman till ett dokument. Den antikvariska förundersökningen har legat till grund för antikvariska ställningstaganden och bedömningar under projektet, liksom skyddsbestämmelser i detaljplanen.

En antikvarisk konsekvensanalys av om- och nybyggnadsförslag togs fram inom bygglovhanteringen, Nyréns Arkitektkontor dat. 2015-03-19. Bygglovhandlingar och illustrationer togs fram av Ettelva arkitekter i september 2014.

Nacka kommun har givit bygglov för ändrad användning.

Denna antikvariska slutredovisning omfattar endast **Trh 01, 02, 03 och 04 i Turbinhallen**, hus 52. Övriga delar av byggnaden samt övriga byggnader inom Centralkvarteret/Turbinfabriken bedöms efter att projektet färdigställts.

Historik

Turbinfabriken i Järla sjö etablerades på 1890-talet av företaget AB de Laval's Ångturbin. Ångturbinens uppfinnare, Gustaf de Laval, satt i styrelsen och ägde en stor del av aktierna. De äldsta byggnaderna i området uppfördes 1896. F.d. Ritningskontoret, större delen av sågtandstaket till f.d. Maskinverkstaden och en lagerbyggnad hör till ursprungsanläggningen. Fabriken byggdes om och till i omgångar under första hälften av 1900-talet. 1911 tillkom den långa Turbinhallen i anläggningens östra del. Industriverksamheten vid Turbinfabriken i Järla sjö avvecklades under 1960-talet.

Den sammanhängande fabriksanläggningen i Järla sjö kallas Centralkvarteret. I början av 2000-talet byggdes anläggningen om till restaurang, kontor och bowlinghall. Då revs flera av fabriken's yngre byggnader, uppförda mellan åren 1919 och 1948. På 2000-talet revs även delar av det ursprungliga hus 56 i den södra delen av anläggningen, och sedan även den höga fabriksskorstenen i tegel. 2006 genomfördes en invändig ombyggnad när större delen av Centralkvarteret inreddes till visnings- och mässlokaler för Stockholms modecenter.

Under 2015-2017 har hela Centralkvarteret genomgått en utvecklingsprocess och fastighetsägaren Profi Fastigheter har byggt om större delen av anläggningen till framförallt bostadslägenheter. Projektet har inneburit rivningar, påbyggnader, ombyggnader och nybyggnader.

Förutsättningar

Byggnaderna i det s.k. Centralkvarteret är starkt miljöskapande inom Järla sjö genom sin volymverkan och sina murade tegelfasader. Dess centrala läge gör anläggningen synlig både från Gamla Värmdövägen och söder om Järla sjö. Området är karaktäristiskt för äldre fabriksanläggningar och har släktskap med övriga fabriksbyggnader i Järla både historiskt och arkitektoniskt.

Turbinhallen (hus 52) är skyddad med rivningsförbud i gällande detaljplan från 2000 (Sicklaön 145:1). Enligt skyddsbestämmelsen får byggnadernas yttre form och karaktär ej förvanskas.

I förundersökningen från år 2014 har följande detaljer bedömts ha ett kulturhistoriskt värde för byggnaden.

Exteriör

- Byggnadsvolymen med sitt monumentala uttryck.
- Fasaderna med den representativa gaveln mot norr, den konstruktivt redovisande gaveln mot söder och de långa sidorna.
- Putsade och avfärgade betongpelare.
- Portöppningar.
- Fönstersättning med industrifönster i trä med smäcker småspröjsning och brandsäkra fönstergluggar med ursprungligt trådglas.
- Tegelmurarna med sina kryssförband.
- Norra gavelns putsfält med text.
- Det flacka och arkitektoniskt enhetliga taket.

Interiör

- De bevarade utrymmena i söder och norr som har full höjd och bredd, rester från det tidigare invändiga rummet med enorm volym.
- Den synliga vägg- och takkonstruktionen.
- Traverskran
- Diverse spår från tidigare verksamhet, t.ex. bultar, rör, isolatorer o.s.v.

Genomförda åtgärder - antikvariska konsekvenser

Ny användning

Ombyggnaden till bostäder är planenlig.

Exteriör – Fasader

Turbinhallens långa monumentala byggnadsvolym har bevarats med sina tegelmurar och putsade betongpelare.

I samband med rivningen av f.d. Maskinverkstadens sågtandstak rasade en del av Turbinhallens västra vägg längst norrut. Den delen satt tidigare ihop med f.d. Maskinverkstaden och var inte en fasadvägg. En ny putsad yttervägg har uppförts i dess ställe med en kulör lika fasadpelarna. Valet av kulör gör dock att tillägget inte uttrycker tyngd och heller inte tydligt skiljer ut sig som ett annat fasadelement. En anpassning i kulör mer lika tegelfasaden hade utifrån byggnadens arkitektur varit lämpligare. En långsgående balkong med glasträcke har etablerats ovan den nya fasadväggen och är inte påtagligt synlig från omgivande gator. Åtgärderna innebär inte en förvanskning.

Exteriör – Fönster

I samband med ombyggnaden har sekundärt tillkomna fönsteröppningar i västra fasaden förstörats. Denna åtgärd är relativt liten och syns endast från begränsade vyer, åtgärden bedöms därför vara varsam.

Det karaktäristiska fönsterbandet på Turbinhallens västra och östra fasad med smäcker småspröjsning har bytts ut. Befintliga fönster var sentida från 2000-talet men utförda med de ursprungliga fönstren som förlaga. Träramarna har ersatts av aluminium och en del av fönstren är nu till viss del öppningsbara inifrån lägenheterna. Det nya fönsterbandet har en fortsatt genomgående spröjs och fönstren är måttanpassade till muröppningarna. De saknar dock den tidigare indelningen i sex tydliga fält som funnits ända sedan byggnadens uppförande. Utförandet följer därmed inte de rekommendationer som finns att befintligt fönsterband kan bytas mot likvärdiga fönster med lika indelning som tidigare. Sammantaget påverkar detta byggnadens kulturhistoriska värde negativt. Denna detalj borde ha uppmärksammats när fönstren specialtillverkades, det är olyckligt att så inte har skett.

Övriga fönster behålls oförändrade, även de är sentida från 2000-talet och utförda efter ursprunglig förlaga.

I stort har fasadens karaktärsdrag bevarats i samband med ombyggnaden, d.v.s. ingen förvanskning.

Exteriör – Tak

Det flacka och arkitektoniskt enhetliga taket är bevarat. Befintliga lanterniner har dock rivits, dessa var från 2000-talet och ingreppet påverkar inte byggnadens kulturhistoriska värde.

Exteriör – Tidigare förbindelsegång

Den tidigare förbindelsegången till hus 56 vid västra fasadens södra ände tillkom samtidigt som den stora hallen och bör bevaras. Den tillhör trapphus 4 men finns dock inte med i detaljplan eller bygglov.

Interiör – Planlösning

Planlösningen har genomgått stora förändringar i och med ombyggnaden till lägenheter. Dessa är dock planenliga och påverkar inte det kulturhistoriska värdet. I och med att en stor del av f.d. Turbinhallen byggdes igen 2003 med nya bjälklag och mellanväggar hade den ursprungliga enorma rumsvolymens värde redan försvunnit när denna ombyggnad inleddes. De mellanväggar på våning 2 som ansluter till fönster, döljs bakom vertikala fönsterposter och påverkar inte byggnadens exteriör. De nya innerväggarna är tydligt redovisade som sentida tillägg i förhållande till ursprungliga element vilket bidrar till en industriell karaktär i interiören.

Stockholm 2017-12-15

Nyréns Arkitektkontor AB

Linda Thörner
Byggnadsantikvarie

Marcus Ängeby
Byggnadsantikvarie, cert. Sakkunnig kulturvärden (k)

Bilaga: Fotografier före och efter ombyggnad, 3 sidor

BILDBILAGA – FÖRE OCH EFTER OMBYGGNAD

Turbinhallens östra fasad före ombyggnad. Foto 2014

Turbinhallens östra fasad efter ombyggnad. Fönsterbandet närmast tak är utbytt, dock utan den ursprungliga indelningen i sex tydliga fält vilket påverkar byggnadens kulturhistoriska värde negativt. Foto 2017 11 20

De två sista fönstren vid "Lavallhallen" är inte utbytta än, detta kommer att ske i maj/juni 2018. Den norra högdelen ingår inte i denna slutredovisning. Här syns tydligt hur den ursprungliga indelningen i sex fält inte längre finns i de ny tillverkade fönstren. Foto 2017 11 20

Del av östra fasaden före ombyggnad. Foto 2014

Del av östra fasaden efter ombyggnad. Befintliga fönstersnickerier är sentida och bevaras nedanför fönsterbandet. Foto 2017 11 20

Synliga delar av byggnadens konstruktion till vänster i bild. Före ombyggnad. Foto 2014

Tydlig redovisning av ny mellanvägg i förhållande till ursprunglig konstruktion. Efter ombyggnad. Foto 2017 11 20.